

PARTIUMI FÜZETEK 36.

LIVADA SÁRKÖZÚJLAK

Anzik Albert
Livada — Sárközújlak

Redactor – A sorozatot szerkeszti:
Dukrét Géza

Corector – Szövegkorrektúra:
Mihálka Magdolna

Tehnoredactor – Tördelőszerkesztő:
Kraftsikné Petrikó Ildikó

Pe coperta din față:
Biserica reformată construită în 1457
A címlapon:
Az 1457-ben épült református templom

Pe coperta din spate:
Monumentul eroilor din primul și al doilea război mondial,
construit în 1999
A hátlapon:
Az első és a második világháborúban elesett hősök emlékére
1999-ben állított emlékmű

Anzik Albert

LIVADA
SÁRKÖZÚJLAK

Kiadja
a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság,
az Anzik Alapítvány,
a Királyhágómelléki Református Egyházkerület
és a Nagyváradi Római Katolikus Püspökség

2005

Peisaje

Epoci

Lexic

Relicve istorice

Așezarea este locuită încă din epoca pietrei și a bronzului, fapt dovedit de urmele materiale descoperite pe teritoriul localității în anii 1894 (depozit de bronz), 1966 (o spadă a unui luptător al tribului), 1977 (o așezare prefeudală), 1960–64 așezări ale dacilor liberi și altele. Este sigur faptul că pe aceste meleaguri a existat o străveche așezare, o civilizație înfloritoare. Cât privește datările consemnate în documentele scrise, localitatea apare în anul 1270, când domeniul feudal este donat de către regele Ungariei Ștefan al V-lea, unui feudal MOROCZ (Mauriciu), pentru serviciile credincioase aduse stăpânului.

„... anno decentissimo septuagossine quintedecimo Kalendas decembrie requiautesui anno primo edita possessio nes SARKUZ WYARAS, VAMFALU, PARLAG et AUAS vocatas que condas BENEDICTI UR hominis absque heredum solacio de functii fuissent per ipsum STEPHANUM regem inedito NICOLAE, filio MAURICIU pro fidelibus eiusdem Servicius perpetuo datas extitisse declarabat...”

Copia actului de donare – Az adománylevél eredeti latin szövege

Tájak Korok Lexikon

A község történeti adatai

Sárközüljak lakott terület volt már a kő- és bronzkorszakban is, amelyet a területén lévő feltárások is híven igazolnak. Községünk már a 19. század második felében a régészek figyelmének középpontjában állott. Az első feltárások 1894-ben kezdődtek, amikor egy bronzkori telepre bukkantak, majd egy prefeudális település nyomait fedezték fel, s aztán az 1960-as években egy szabad dák települést regisztráltak a községünkkel szomszédos határban. Az első írásos említése 1270-ből maradt ránk.

„1270. december előtti hónap 17-én V. István király uralkodásának első évében birtokot adományozott: SARKUZ WYARAS, VAMFALU, PARLAG et AUAS, előtte BENEDICT úré vala, aki elhalálozott örökösök nélkül, MOROCZ (Móricz) fiának MIKLÓSNAK adandó szolgálataiért...” Máshol: „1270-ben V. István király az ÚR BENEDEK magtalan kihalása után rászállt a sárközi PÓK nembeli MOROCZ fiának, MIKLÓSNAK adja, alapját vetvén meg a későbbi hatalmas MOROCZ uradalomnak.” (Közelített szöveg.)

Jelenleg a község magába foglal négy települést: Sárköz (Livada Veche), Újlak (Livada Nouă) Adorján (Adrian), Kis-Sárköz (Livada-Mică), Felső-Liget (Dumbrava).

SÁRKÖZ (Livada-Veche) a múlt században kiadott monográfiák szerint kisközség a Túrhatón, 16.494 kat. hold területen, 307 házzal, 2145 lakossal, akik között 1713 magyar, 288 német, 55 rutén és izraelita. Vallás szerinti megoszlása 856 görög katolikus, 750 római katolikus, 480 református, 59 izraelita és mások. Ősi birtokosai 1447-ben a SÁRKÖZI család, 1490-ben újra a MOROCZOK birtokolják, s aztán öröklik a

Clădirea fostului Casino (azi funcționează ca școală) – A volt Kaszinó épülete
(ma iskola működik benne)

Domeniul la început era format din trei așezări: Livada-Veche (Sarkuz), Livada-Nouă (Wylak), Adrian (Adorjan), apoi au mai apărut pe harta localității două așezări noi: Livada Mică și Dumbrava.

LIVADA-VECHE (SARKUZ) se află în zona Turului. După datele din secolul trecut avînd 307 case cu 2145 suflete, suprafața așezării este de 16.494 jugăre, componența confesională 856 greco-catolici, 750 romano-catolici, 480 reformați și evrei. Cel mai vechi stăpîn din 1447 era familia SÁRKÖZI.

Din anul 1490 avea doi stăpîni, familia MOROCZ și familia BÁTHORY. Stăpînul vechi, SÁRKÖZI MIHÁLY în anul 1539 a murit în captivitatea turcilor. După moartea lui, fiica sa KATALIN devine stăpîna feudei. În anul 1576 stăpînul feudei este din nou familia BÁTHORY. Din anul 1610 principiul Transilvaniei, BÁTHORY GÁBOR donează o parte din feudă lui KÁKOWSZKI ISTVÁN. După aceea fiica lui BETHLEN

Vedere – Utcarészlet

BÁTHORYAK. Megjegyzendő, hogy eredeti örököse SÁRKÖZI MIHÁLY, 1539-ben török fogságban hal meg, s leánya, KATALIN örökl. 1576-ban a BÁTHORYAK tulajdonába kerül, 1610-ben BÁTHORY GÁBOR, Erdély fejedelme egy részét a birtoknak KAKOWSZKI ISTVÁNNAK ajándékozza. Később birtokosai gróf iktári BETHLEN ISTVÁN, BETHLEN KATA, aki albisi ZÓLYOMI DÁVID felesége volt. 1700-ban SENNYEI tulajdona, kinek leánya, BORBÁLA 1746-ban VÉCSEY LÁSZLÓ felesége lett. 1924-től rokonai ágon gróf SZTÁRAI MIHÁLY birtokolja 1944-ig, amikor elhagyni kényszerült a birtokot. VÉCSEY ESZTER bárónő csak a kastélyból költözött ki, s élete végéig itt élt a faluban. Meghalt 1951-ben.

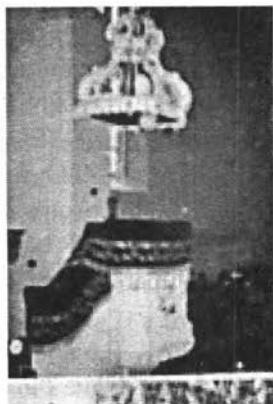
ÚJLAK (Livada-Nouă) kisközség a Túrhatón, Sárközzel majdnem összeépült. Neve 1463-ban Wylak. A múlt század elején 284 házzal, 1702 magyar ajkú lakossal. Vallás szerinti megoszlás: 805 görög katolikus, 499 római katolikus, 239 református, 155 izraelita és egyéb. Területe 4958 kat.

Biserica reformată construită în anul 1457 –
Az 1457-ben épült református templom

ISTVÁN, BETHLEN KATA, care a fost soția lui Albisi ZÓLYOMI DÁVID stăpânește. Din anul 1700 stăpânul feudei devine SENNYEI, a cărui fiică, BORBÁLA în anul 1746 devine soția lui VÉCSEY LÁSZLÓ. Dinastia a stăpânit feuda până în anul 1924. Prin moștenire stăpânul feudei a devenit contele SZTÁRAY MIHÁLY, împreună cu baronesa VÉCSEY ESZTER, însă războiul mondial pune capăt acestei stăpâniri. Baronesa s-a mutat din castel într-o casă mică din localitate, unde a trăit până în anul 1951, și a fost înmormântată în cimitirul din sat.

LIVADA-NOUĂ (WYLAK) se află în apropierea localității Sarkuz, în zona Turului, având în componența sa la începutul secolului trecut 284 case, în care trăiesc 1702 suflete, din care 805 greco-catolic, 499 romano-catolic, 239 reformați, 157 evrei. Localitatea se întinde pe o suprafață de 4958 jugăre de pământ. Primul stăpân datează din anul 1463 în persoana familiei WYLAKI (Ujlaki), din anul 1490 stăpânul feudei devine UJLAKI DOMOKOS, din anul 1552 UJLAKI SEBESTYÉN, iar din anul 1610 UJLAKI JUDIT, soția lui RÁTHONYI TAMÁS, care a înscăunat un proces de moștenire asupra localității Sárköz, Adorján, Kisbábony câștigând procesul. În anul 1663 stăpânirea feudei se împarte între HORVÁTH ISTVÁN, KENDE JÁNOS, SÁNDORHÁZI FERENC și soția. Din anul 1687 stăpânul feudei devine SERÉDY GÁSPÁR, apoi

Amvonul și stema –
A szószék és a címer

hold. Ősi nemzetsége az UJLAKI DOMOKOS család, 1490-ben UJLAKI DOMOKOSÉ, 1552-ben UJLAKI SEBESTYÉNÉ, 1610-ben UJLAKI JUDIT, RÁTHONYI MÁTYÁSNÉ birtokpert indít CSEHI POGÁNY PÉTERNÉ ellen Sárköz, Adorján, Kisbábony tulajdonjogáért, mely pert megnyeri. 1663-ban a birtok egy részét HORVÁTH ISTVÁN, KENDE JÁNOS, SÁNDORHÁZI FERENC és felesége birtokolja, 1687-ben SERÉDI GÁSPÁR lesz az új birtokos, tőle leánya, KELLEMESY MERCZEL JÁNOS felesége tulajdonában marad a 18. század végéig. Majd a GABÁNYI, BORONKAY, SZEŐKE, MÁRTON, PARAYDY, BONIS családok felváltva osztoznak a birtokon. A 19. század közepétől új birtokosok jelennek meg, mint ÉGEY, PÉCHY, JÁRMY, MURAKÖZI, TERNYEY és KERKESEK. A 19. század utolsó felében az új tulajdonosok játsszák a főszerpet, mint KISELLYI KÁROLY, PÉCHY MARGIT, PÉCHUJFALUSSY PÉCHY ISTVÁN, kinek kúriája a falu közepén áll, s még ma is áll. A két világháború között a tulajdonjogok megoszlanak a PÉTERFYEK, báró KENDE ZSIGMOND, WEISZ IGNÁC és BERENDI ADOLF között. A PÉTERFY és báró KENDE családok tagjai 1944 után is itt maradtak, az utóbbi az 1970-es években kivándorolt Írországba, s ott is halt meg.

Vedere generală a bisericii romano-catolice –
A római katolikus templom

Portretul Sfântului
Episcop Nicolae –
Szent Miklós püspök

fiica sa. În secolul optsprezecelea feuda se împarte între familiile GABÁNYI, BORONKAY, SZEŐKE, MÁRTON, PARAYDY, BONIS. La mijlocul secolului al nouăsprezecelea au apărut noi familii: ÉGEY, PÉCHY, JÁRMY, MURAKŐZI, TERNYEI și KERESKES. În a doua parte al secolului al nouăsprezecelea stăpânii devin KISELLY KÁROLY, PÉCHY MARGIT, fiica lui PÉCHUFALUSSY PÉCHY ISTVÁN, având un conac în mijlocul satului, care există și astăzi. De la PÉCHY MARGIT feuda în anul 1940 este moștenită de baronul KENDE ZSIGMOND, care și după război a rămas în localitate, ducând o viață simplă alături de locuitorii satului. O parte de feudele satului este stăpânit de familia PÉTERFY JÓZSEF și WEISZ IGNÁC.

ADRIAN (ADORJÁN), un sat mic în Cîmpia Turului, format la începutul secolului trecut de 94 case, 526 suflete, având 1732 jugăre de pământ. Așezarea este cunoscută din timpul dinastiei ARPADIENE, fiind numit Szent Adorján. În anul 1272 regele Ungariei, Ștefan al V-lea schimbă teritoriul cu satul lui GEDWIN din UGOCEA. Familia ADORJÁN stăpânește feuda, fiind înrudită cu marea familie din Medieșu-Aurit, MOROCZ (MAURITIU). Din anul 1410 ADORJÁN JÁNOS a încheiat o

Cina cea de taină – Az utolsó vacsora

ADORJÁN (Adrian) kisközség a Túr mellett, a múlt század elején 91 házzal, 526 lakossal, 1732 kat. hold területtel. Már az Árpádok korában ismerték Szent Adorján néven. 1272-ben V. István magyar király elcserélte Adorján földjét az Ugocsa megyei Gedwin falujáért NEDEVEL, a GEDWIN nemzetség őseivel. Ekkor már egyháza volt. ADORJÁN JÁNOS szerződést kötött vejével, RÁTHONYI TAMÁSSAL, mivel örökösök nem voltak, a birtok a RÁTHONYIAKRA szállt, a LÖWEYÉK Oltáros pusztájával együtt. 1466-ban a birtok pereskedés útján a MOROCZOKRA szállt vissza. 1468-ban MÁTYÁS király adománylevele útján újra a RÁTHONYIAKÉ, majd később rokoni ágon a SEPSY család öröklő és birtokolja a második világháború utánig. A birtok egy része WEISZ IGNÁC tulajdonába kerül.

KIS-SÁRKÖZ (Livada-Mică). A falu az 1921-es agrárreform után jött létre egy homokos, terméketlen területen. Az agrárreform alkalmazását megakadályozza több pereskedés, s csak 1927-ben kezdődhet el. 21 család érkezik, akik megkezdik a fészekrakást, ezek között találjuk az

Biserica greco-catolică –
A görög katolikus templom

înțelegere cu ginerele său RÁTHONYI TAMÁS, care a moștenit feuda împreună cu localitatea OLTÁROS LÖWEY. În 1466 feuda devine proprietatea familiei MOROCZ. Din anul 1486 regele Ungariei, MÁTYÁS (Matei Corvin) donează feuda familiei RÁTHONYI, apoi o moștenește prin înrudire familia lui SEPSY JÁNOS. O parte al domeniului a ajuns în proprietatea lui WEISZ IGNÁC.

LIVADA-MICĂ (KIS-SÁRKÖZ) este o așezare nouă, care a apărut pe harta localității în urma reformei agrare din anul 1921 pe un teren nisipos, neproductiv. Aplicarea reformei a suferit multe amânări din cauza unor procese între contele SZTÁRAY și împrietăriții. În anul 1927 procesul a fost câștigat de împrietăriți și oamenii au terecut la fapte. În primăvara anului 1927 în localitate au sosit un număr de 21 familii, dintre care Oiegaș, Breban, Crâncău, Lantos, Bălan, Ținta, Săsăran, Sendrei, Săuceanu și alții, fiind considerați întemeietorii satului nou. Fiecare familie a fost împrietărită cu 16 jugăre și cu un loc de casă. Azi este o așezare prosperă cu o populație de 229 suflete.

DUMBRAVA (FELSŐ-LIGET) a fost o așezare mică într-o poiană a pădurilor de la Ciuperceni, în urma marilor defrișări și a aplicării reformei agrare din 1921 și 1945 a devenit azi o așezare de peste 1408 locuitor. Până în anii 1930 așezarea a aparținut localității Medieșu-Aurit, un timp a fost independent de Livadă.

Oiegaş, Breban, Crâncău, Lantos, Sendrei, Ținta, Bălan, Săsăran, Săuceanu családokat. A törvény szerint minden család 16 hold földet és házhelyet kapott. Ma már itt egy rendezett falut találunk, 229 lakossal.

FELSŐ-LIGET (Dumbrava) a múlt század első felében alakult ki, a gombási erdők árnyékában. Az 1930-as évek után került a sárközújlaki körjegyzőséghez. Addig Aranyosmeggyeshez tartozott közigazgatásilag.

Községünket az Avas és Kárpátalja egyik leggazdagabb helységei között emlegették. Jó termőföldje és kiterjedt erdei biztosították megélhetést az itt lakóknak több évszázadon keresztül. Lakói fontos szerepet játszottak a tatárok, törökök átvonulásakor és a történelem során több forradalmi megmozdulásban is.

A térség gazdasági és társadalmi fejlődését tükrözik azok az építmények, melyek ma is a régi idők dicsőségét őrzik: a Vécsey-kastély és a kúriák (Péchy, Gabányi, Péterfy), a volt kaszinó épülete (Rózsa-bokor).

Altarul Sfânta Maria –
Az 1914-ben készült Mária-oltárkép

Biserica ortodoxă în construcție –
Az épülőfélben levő ortodox templom

Localitatea fiind învecinată cu zonele Oaş și de pe lângă Carpații Păduroși, având cu acestea relații bune în domeniul economic și politic, împreună au luptat cot la cot împotriva invaziei tătarilor, turcilor, participând la mișcările sociale din anii 1703–1711, 1784, 1848–49 și în cele două războaie mondiale.

Prosperitatea vieții economice este reflectată și prin construcțiile locale, care de-a lungul anilor au rămas în picioare: castelul feudal, bisericile, vilele și celelalte clădiri.

Un rol deosebit de mare în soarta acestor sate a jucat viața spirituală – religia. Din recensământul anului 1992 populația se împarte astfel: 1943 ortodocși, 1910 romano-catolici, 1908 greco-catolici, 1149 reformați, 19 iehoviști, 1 evreu și altele.

Biserica reformată înălțată în anul 1457, se află pe strada Victoriei în Livada-Nouă, construită în stil gotic, fără turn. Alături de clădirea bisericii se află clopotnița construită din lemn în anul 1768, acoperită cu șindrilă. Biserica a fost construită de către BÁTHORY ZSUZSANNA, care a pierdut soțul și fiul în luptele purtate cu turcii. Biserica a suferit mai multe avarii. Cel mai puternic a fost din anul 1752, când biserica a rămas

Castelul Vécsey – A Vécsey-kastély

Községünk területén több vallási felekezet működik s rendelkezik templommal.

A **református templom** a Győzelem utcában áll, gótikus stílusban, torony nélkül épült. 1768-ban emelt haranglábja ma is áll, faszindely borítja tetejét. A templomot magát BÁTHORY ZSUZSANNA építtette 1457-ben férjének és fiának emlékére, akik a török elleni csatában veszítették életüket. 1752-ben egy vihar során a tetőszerkezet megrongálódott, s csak 1779-ben került új tető a templomra. Általános javítást végeztek rajta később 1859-ben és 1988–1992 között. A templom eredetileg római katolikus volt, de a reformáció idején a hívek áttértek a református vallásra. Szószéke terméskőből készült 1791-ben. A templom belsejének mennyezetén a Báthoryak címere látható.

A **görög katolikus templom** ugyancsak a Győzelem utcában található és 1816–26 között épült. 1829-ben került sor a felszentelésére, amikor elkészült az ikonosztáz is. Két festményt emelhetünk ki a sok

Castelul vechi – A 16. században épült régi kastélyrész

fără acoperiș în urma unei furtuni puternice. În anul 1779 s-a refăcut acoperișul bisericii, în anul 1859 au fost executate renovări, iar în anii 1988–1992 s-au executat reparații capitale atât la clădirea bisericii, cât și la casa parohială.

Biserica inițial era romano-catolică, dar în timpul reformației credincioșii au trecut la religia reformată. În interiorul bisericii se află între altele anvonul cioplit dintr-o singură bucată de piatră și care se datează din 1791. Pe plafonul interior se află stema familiei Báthory.

Biserica greco-catolică se află pe strada Victoriei, aproape de centrul localității. Biserica nouă a fost înălțată între anii 1816–1826, iar sfințirea s-a făcut în anul 1829, când a fost terminat complet iconostasul. Biserica a suferit renovări în anii 1911, primind un nou acoperiș din tablă, exteriorul a fost refăcut în anul 1991, iar în anul 1998 a fost amenajat aleea nouă, dând un aspect foarte frumos edificiului.

Castelul construit între anii 1760–1764 – Az 1760–1764-ben épült kastély

közül: Az utolsó vacsora és a Szent Miklós püspököt ábrázoló festményt. 1911-ben általános külső javítást végeztek, s akkor került új tetőzet a toronyra és a templomra. 1991-ben külső vakolatát teljesen megújították, 1998-ban új bekötő utat építettek hozzá. 2002-ben belsőleg is megújult.

A **római katolikus templom** az Avasi út mentén található. Késői barokk stílusban épült, 1799-ben építtette báró VÉCSEY LÁSZLÓ. 1909–1911 között újabb átépítésre került sor, s befejeződött a torony építése, melynek magassága 33 méter.

1914-ben a templom új Mária-oltárral gazdagodott, 1929-ben új orgonával, egy nagy és kis haranggal gyarapodott. A második világháború idején egy gránát beszakította hátsó falának egy részét, s javításra szorult. 1980–1999 között teljes felújítást nyert az egész templom, a plébániaépülettel együtt. Gránit kerítés veszi körül, udvarát pedig parkosították.

Az **ortodox templom** a község központjában, a Péterfy-kúria szomszédságában található. Alapját 1993-ban rakták le. Ma félkész állapotban van. A hívek óriási áldozatokat hoznak templomuk

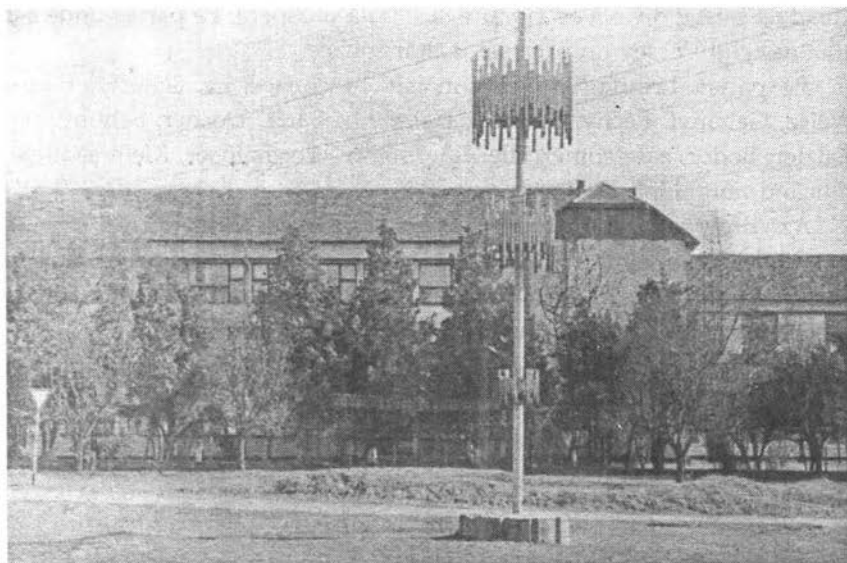
În interiorul bisericii se află multe picturi, dintre care cel mai valoros este portretul Sf. Episcop Nicolae și Cina cea de taină. În 2002 interiorul a fost renovat.

Biserica romano-catolică se află pe strada Oașului, pe marginea șoselei, care duce spre Negrești. Are un stil baroc târziu, construit în anul 1799 de către familia baronului VÉCSEY LÁSZLÓ. Între anii 1909–1911 s-a extins construcția pentru mărirea capacității interioare și s-a terminat turnul, cu o înălțime de 33 m. În anul 1914 a fost înălțat altarul Sfânta Maria. În anul 1929 biserica a fost dotată cu o orgă, cu un clopot mare și una mică. În timpul celui de al doilea război mondial exteriorul clădirii a fost avariat de o grenadă, spărgând partea de vest al clădirii. Între anii 1980–1999 s-a executat reparații capitale atât la parohie cât și la biserică, finalizându-se cu construcția unui gard din granit și amenajarea parcului dintre cele două edificii.

Biserica ortodoxă se află în centrul localității, într-o zonă frumoasă. În anul 1990, când biserica greco-catolică s-a desprins din nou de cea ortodoxă, credincioșii ortodocși în conacul Péterfy au amenajat o capelă de rugăciuni, care și azi e în funcțiune. În anul 1993 prin eforturi deosebite credincioșii au așezat temeliele unui lăcaș sfânt, în parcul de lângă curia Péterfy. Biserica se află în plină construcție.

Castelul și parcul baronului Vécsey se află pe lângă bifurcația șoselelor spre Țara Oașului și Baia Mare. Inițial parcul a avut o întindere de peste 80 de hectare. Castelul a fost construit între anii 1760–1764 de către generalul VÉCSEY ISTVÁN, care a participat și la războiul de 7 ani din Europa. Inițial construcția a avut două etaje. În anul 1823 datorită unui foc a suferit avarii. După refacerea clădirii nu s-a mai reconstruit al doilea etaj, acoperisul fiind reșezat pe primul etaj. Noul acoperiș are pe margini jgheaburi, care se termină în formă de doi figuri de diavol cu gurile deschise spre cer, susținute de șerpi. După anul 1948 suprafața parcului treptat s-a micșorat din cauza construcțiilor civile și instituții. S-au construit în această zonă case particulare, Stațiunea de Cercetare Agricolă, Complexul Liceului Agricol și alte clădiri.

Puține localități se pot mândri, că pe lângă clădirile mici s-au înălțat conace și castele frumoase. Aceste construcții dovedesc, că în localitatea

Clădirea Liceului Agricol – A Mezőgazdasági Líceum épülete

felépítéséért. Ameddig elkészül, a Péterfy-kúria épületében berendezett kápolnát használják.

A **Vécsey-kastély és parkja** az Avas és a Nagybányai út kereszteződésében található. A park területén az utóbbi évtizedekben számos intézmény működött és lakóházak épültek, s így régi hangulatát jórészt elveszítette.

A kastélyt **VÉCSEY ISTVÁN** tábornok emelte 1760–1764 között. Ő maga csapatával együtt részt vett a hétéves háborúban is. A kastélynak eredetileg két emelete volt, de 1823-ban a felső emelet a tűz martalékává vált, s az újraépítés során az épület egyemeletesre zsugorodott. A tetőzetten lévő ereszcsontra rézből készült, sárkányfej végződéssel, amelyet kígyók tartanak a magasba.

Parkja 81 hektáron terült el, de évszázados fáik közül mára kevés maradt, az építkezések során sokat kivágtak közülük.

A park déli részén áll a Mezőgazdasági Kísérleti Állomás épülete. Az 1990-es évek előtt a tudomány citadellája volt az országnak ezen a részén.

Livada a existat o viață economică și socială prosperă. Pe partea unde s-a aflat castelul Vécsey nu prea s-a înălțat conace.

Pe partea Livada-Nouă s-a înălțat 14 conace, ca: Péterfy, Bónis, Weisz, Gabányi, Péchy, Berendi, Geiswein, Barta, Dörner, Schönflung, Kaizler, Bodor, case comerciale Zihermann, Werthainser, Klein și altele, ridicând rangul localității.

Azi, din păcate, puține mai există, restul au dispărut.

Edificiile au avut rol economic, social, religios asigurând loc de muncă localnicilor. În jurul acestor case și castel un număr mare de servitor ca: grădinari, bucătari, argați au găsit loc de muncă.

Stăpânii au sprijinit bisericile, școlile confesionale, având între ei ofițeri și generali.

Arbori seculari din parc – A park évszázados fái

Stațiunea de Cercetare Agricolă – A Mezőgazdasági Kísérleti Állomás

A két nemzetközi út kereszteződésében található a Mezőgazdasági Iskolaközpont, melynek épülete kiemelkedik a község arculatából.

Kevés helység tud annyi szép épülettel, kúriával büszkélkedni, mint amennyit itt emeltek. Ezek az épületek bizonyítják Sárközújlak virágzó gazdasági és társadalmi életét. Az Újlaki részen 14 kastélyt építettek, mint a Péterfy, Bónis, Weisz, Gabányi, Péchy, Berendi, Geiswein, Barta, Dörner, Schönflung, Kaizler, Bodor, valamint kereskedelmi épületeket, mint a Zihermann, Werthainser, Klein és mások, ezzel emelve a község rangját. Sajnos ezek közül napjainkra kevés maradt meg.

Egyes épületeknek gazdasági, társadalmi, vallásos szerepük volt, munkahelyet is biztosítottak az itt élőknek. A kastélyban és a kúriákban szükség volt a munkaerőre, kertészek, szakácsok, szolgák kaptak itt munkalehetőséget, a birtokok urai pedig támogatták az egyházakat, az egyházi iskolákat.

Persoane de seamă din viața localității

GABÁNYI ISTVÁN (1822–1893) Mormântul lui se află în cimitirul bisericii greco-catolice din Livada-Nouă. Tatăl, Olysóí Gabányi Sándor fiind subprefect al județului Satu Mare, în anul 1843 a fost deputat în parlament. Fiul său István, la vârsta de 26 de ani, a participat cu gradul de căpitan cu 191 de ostași localnici la luptele revoluționare din 1848–49, apoi s-a întors în feuda sa.

Dr. TELTS RÓBERT (1845–1935) medic. Timp de 54 de ani a servit și a îngrijit sănătatea localnicilor. Mormântul lui se află în cimitirul reformat din Livada-Veche. Cea mai grea perioadă a vieții sale, așa cum a consemnat, a fost anul 1916, când holera a bătut în aceste părți, urmat de TBC.

ALMÁSSY PÉTER (1886–1959) preot romano-catolic. Născut la Turulung, studiile teologice și le-a terminat la Satu Mare. Din anul 1914 a fost numit preot și a slujit peste 1500 de credincioși romano-catolici. În calitate de președinte al Partidului Maghiar ani de zile a luptat pentru drepturile minorităților naționale. A avut relații foarte bune cu familia baronului Vécsey și al contelui Sztáray, bucurându-se de sprijinirea bisericii către aceștia.

VEGHOFFER SÁNDOR (1906–1980) preot reformat. Între anii 1936–1977 a slujit credincioșii localnici, având relații foarte bune cu reprezentanții celorlaltor biserici. De numele lui se leagă unificarea creștinilor reformați din Livada-Veche și Livada-Nouă. În satul Dumbrava a reușit ca prin anii 1960 să se construiască o biserică reformată. A dirijat cu mult tact activitatea Căminului Cultural, de care dispuneau reformații. Mormântul lui se află în cimitirul din Livada-Nouă.

LYAHOVICS ANDRÁS (1914–1975) preot – protopop greco-catolic, mai târziu ortodox (1948). Mormântul lui se află în cimitirul greco-catolic din Livada-Nouă. A fost stimat de toți credincioșii locali, era numit de

Neves személyiségek a község életében

GABÁNYI ISTVÁN (1822–1893) Sárközújlak temetőjében gránit sírkő hirdeti a földbirtokos Olysoi Gabányi család két halottjának nyugvóhelyét. Elsőként Gabányi Sándort, az apát temették a sírba, aki a megye politikai életében vállalt szerepet. 1843-ban a megye konzervatív szellemű országgyűlési követe. 1848 tavaszán a megye másodalispánja, 1848 őszén felmentik tisztségéből, s az abszolutizmus évei alatt főispán lesz. Fia, István, aki az 1848–49-es szabadságharcban 26 évesen a honvédség kötelékébe áll, s irányítja és vezeti 191 helybéli növendékének harcát, egészen a kapitányi rangig vitte.

Dr. TELTS RÓBERT (1845–1935) orvos, 54 évig szolgált a falvak lakosságát, s vigyázott az itt lakó emberek egészségére. Sírja a sárközi református temetőben található. Elbeszélése szerint a legkegyetlenebb évei az 1916–17-es évek voltak, amikor a falu lakosságát a kolera és a tbc tizedelte. Nőtlen élte le egész életét, s hozzátartozók nélkül halt meg.

ALMÁSSY PÉTER (1885–1959) római katolikus plébános, túrterebeesi születésű. Teológiai tanulmányait Szatmáron végezte, s 1909-ben szentelték pappá. Működési állomásai: Vinna, Felsőbánya, Nagybocksó, Beregszász. 1914-ben lett Sárköz plébánosa, ekkor 1500 magyar ajkú hívő tartozott plebánijához. Évtizedeken keresztül harcolt az etnikai kisebbség jogaiért, mint a helyi Magyar Párt elnöke, ezért később megfigyelés alatt tartották. Gyóntatója volt a báró Vécsey és a gróf Sztáray családnak.

VEGHOFFER SÁNDOR (1906–1980) református lelkész, első éveit Széplakon töltötte. 1936–1977 között szolgált az egyházat Sárközújlakon. Ő egyesítette a sárközi és az újlaki egyházat és megerősítette hitükben a híveket. A környék távolabb lakó református híveire is nagy gondot fordított. Az 1960-as években Felső-Ligeten (Dumbrava) lakó kis közösséggel templomot emelt az itt élőknek. A református egyház egymaga rendelkezett a Kultúrházzal, ahol élénk művelődési élet zajlott. Veghoffer Sándor sírja az újlaki református temetőben található.

LYAHOVICS ANDRÁS (1914–1975) görög katolikus címzetes esperes. Sírja az újlaki görög katolikus temetőben van. Nagy tiszteletnek örvendett egész életében, mindenkinek a Bandi bácsija volt. Sokat tett egyházának megerősítése érdekében, és jó kapcsolatot teremtett a többi

către toți Bandi bá'. A participat activ la viața culturală a localității, având relații foarte bune cu toți preoții localnici.

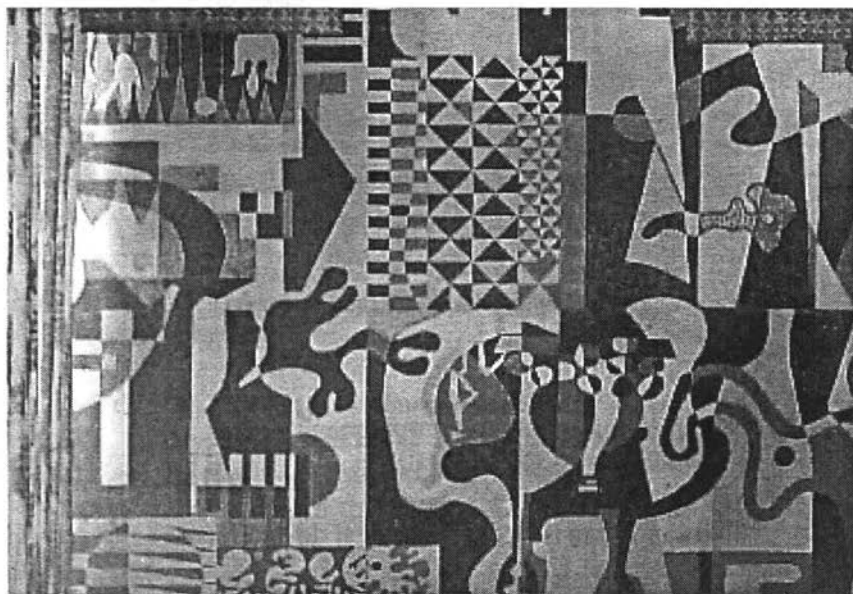
FODOR KÁLMÁN (1929–1980) profesor de desen și pictor. Mormântul lui se află în cimitirul romano-catolic din Livada-Veche. Studiile le-a urmat la Școala Confesională locală, apoi la Liceul Catolic din Satu Mare, iar studiile superioare la Institutul de Arte Plastice din Cluj-Napoca. A fost membrul Uniunii Artiștilor Plastici din Satu Mare. Dovezile artei sale se pot urmări pe fața multor clădiri din județ, iar localnicii le pot vedea pe clădirea casei parohiale romano-catolică, pe clădirea școlilor, în interiorul cofetăriei din localitate. Această lucrare din urmă poartă denumirea de „Masa belșugului”. În anul 1999 pe atelierul său de lucru a fost așezată o placă comemorativă.

Dr. ing. agronom IOAN BOERIU (1922–1998) s-a născut în localitatea Trittenii de Jos, județul Cluj. Cercetător de renume în domeniul pedologiei și agrochimiei solurilor acide, a bătut primul țărșuș în 1962, în câmpul experimental al noi înființate Stațiuni de Cercetări Agricole Livada. A publicat peste 150 lucrări științifice, studii pedologice, contribuind astfel la creșterea stării de fertilitate a solurilor acide și îmbunătățirea tehnologiilor de cultură a plantelor. Datorită intervențiilor și susținerilor sale în anul 1968 a fost înființat actualul Grup Școlar Agricol din localitate, loc de educare și formare a celor care lucrează în agricultură. Datorită caracterului, probității sale morale și profesionale a fost deosebit de îndrăgit și respectat de toți cei care l-au cunoscut.

SZABÓ CSONGOR (1942–1994) farmacist, dermatolog și bun cunoscător al plantelor medicinale. Născut în Cluj, tata era preot, mama casnică, iubea sportul, având carnet de arbitru la baschetbol. A început activitatea în comuna Turți, unde a câștigat simpatia oșenimii din jur. Între anii 1969–1993 în calitate de farmacist, a câștigat simpatia tuturor oamenilor din jur. Farmacia zi și noapte a fost deschisă în fața bolnavilor, indiferent din ce categorie socială făcea parte cineva. În grădina sa a cultivat zeci de plante medicinale, pe care apoi a prelucrat. Foarte multe articole a publicat în revistele de specialitate și ziare.

egyházzal és azok papjaival. Aktív társadalmi életet élt, míg súlyos betegség nem döntötte ágyának.

FODOR KÁLMÁN (1929–1980) festőművész és tanár. Apja gróf Sztaray Mihály mezőgazdász volt. Iskoláit helyben a római katolikus iskolában, majd gimnáziumi tanulmányait a szatmári Római Katolikus Fiúgimnáziumban folytatta, egyetemi tanulmányait pedig a kolozsvári Képzőművészeti Főiskolán. Számos kiállítása volt az országban és külföldön, a Képzőművészek Megyei Szövetségének állandó tagja volt. Számos alkotás fűződik nevéhez szeretett községében, de a megyeközpontban, Szatmárnémetiben is. Keze nyoma megmaradt a felújított római katolikus plébánia falán, a helyi cukrászdában találjuk falfreskóját, melynek címe A bőség asztala. Alkotásai jelen vannak a helyi iskolában is, az irodalmi kabinetben. Sírját obeliszks jelzi a sárközi római katolikus temetőben.

Fodor Kálmán:
Masa belşugului (pictură murală) –
A bőség asztala (falfestmény)

Szilágyi Béla:

Mesteacănul (ulei) – A nyírfa (olajfestmény)

De știut

Localitățile mai importante în apropiere:

Negrești-Oaş 26 km — folclor local

Sighetul Marmăției 80 km —

Lacul Călinești 13 km — loc de pescuit și de agrement

Mănăstirea „Portița” 12 km

Baia Mare 45 km

Biserica reformată a fost înălțat în anul 1457

Castelul Vécsey a fost construit în anii 1760–64.

Dr. IOAN BOERIU (1922–1998) a Kolozs megyei Alsódetrehemben (Trieni de Jos) született. Elismert kutatómérnök pedológiában, agronómiában, agrokémiában, savas talajú területek termőtalajának javításában. Elsők között volt, aki 1962-ben letette Sárközújlakon az újonnan megalakított Mezőgazdasági Kísérleti Állomásnak alapjait. Több mint 150 tudományos pedológiai tanulmányt alkalmazott és publikált a savas talajú földek termőképességének javítására, megújítva a növények technológiai kultúráját.

Nevéhez fűződik, hogy 1968-ban megalakult a helyi Mezőgazdasági Iskolacsoport, biztosítva a nevelőmunkát és a szakemberképzést a tájon.

Szakmai, erkölcsi kiállásának és karakterének köszönheti, hogy akik ismerték, szerették és tisztelték személyét.

SZABÓ CSONGOR (1942–1994) gyógyszerész, dermatológus, gyógynövények szakértője és termelője. Kolozsváron született, apja református lelkész, anyja háztartásbeli. Sportszerető, kosárlabdabírói minősítése volt. Kinevezését Turcon kezdte, öt évig az avasi emberek szeretetét élvezte. 1969–1994 között Sárközújlakon tevékenykedett, mint gyógyszerész, a környék tisztelt embere lett, mindenki Csongor bá'-ja. A gyógyszertár éjjel-nappal mindenki előtt nyitva állt. Társadalmi munkában mindig élen járt, szegények támogatója volt, udvarában a kisiskolásokat kosárlabda-játéokra tanította. Kertjében gyógynövények sokaságát termesztette, ebből gyógyító szereket készített a gyógyulni vágyóknak. Megyei és országos lapokban publikált cikkeket.

Hasznos tudnivalók

A Sárközújlakról megközelíthető célpontok:

Avas — Negrești-Oaș 26 km — avasi népviselet, falumúzeum

Máramarossziget — Sighetu Marmăției 80 km

Kányaházi tó — Lacul Călinești 13 km — horgászat és üdülőtelep házikókkal

Ortodox kolostor — Portița 12 km — búcsújáró hely

Nagybánya — Baia Mare 45 km — a festők paradicsoma

Református templom — épült 1457-ben

Vécsey-kastély — épült 1760–64-ben.

Készült
a Királyhágómelléki Református Egyházkerület
Szenci Kertész Ábrahám nyomdájában

Felelős vezető: Sándor Lajos

A Partiumi füzetek kiskönyv-sorozatában eddig megjelent munkák:

1. Borbély Gábor – Csernák Béla: Bihar
2. Kordics Imre: Sírok, sírjelek a Várad-Olaszi temetőben
3. Péter I. Zoltán: Félixfürdő
4. Dánielisz Endre: Nagyszalonta – városismertető
5. Benedek Zoltán: Nagykároly – református templom
6. Bessenyei István: Sarmaság
7. Hol sírjaink domborulnak – partiumi temetők (gyűjteményes kötet)
8. Major Miklós: Szilágyság – tájak, műemlékek, emlékhelyek
9. Dukrét Géza – Péter I. Zoltán: Püspökfürdő
10. Dánielisz Endre: „Csonkatorony nyúlik a felhőbe...”
11. Bunyitay Vince – Fodor József: Székesegyházi Bazilika – Nagyvárad
12. Alexandru Pop: Varadinum – a vizek határolta város és vár
13. A szabadságharc zászlaja alatt (gyűjteményes kötet)
14. Jancsó Árpád: Rajtuk taposunk – A Bánság útjai a 19. században
15. Kupán Árpád: Mezőtelegd iskola-története
16. Csílik József: István király Szent Jobbja és Szentjobb község története
17. Emődi János: Erdélyi barlangfeliratok a 16–20. századból
18. Szabó István: Ottomány (kismonográfia)
19. Csorba Mihály: Érsemjén (kismonográfia)
20. Turulmadaras emlékműveink (gyűjteményes kötet)
21. Dr. Mózes Károly: A nagyváradai egészségügyi oktatás történetéből
22. Rév, Erdély sziklakapuja
23. A műemlékvédelem fölöttébb szükséges voltáról
24. Nánási Zoltán: Dr. Andrássy Ernő az Érmellék utolsó polihisztorja
25. Nagyvárad tudós püspökei
26. György Irén: Szalacs (kismonográfia)
27. Antal Béla: Biharpüspöki
28. Balláné Bakó Erzsébet – Török Ferenc: Albis (kismonográfia)
29. Pásztai Ottó: „Aki fényt hagyott maga után...”
30. Péter I. Zoltán: Nagyvárad római katolikus székesegyházai
31. Kiss Kálmán: Egri község (kismonográfia)
32. Dr. Mózes Teréz: A révi fazekasság monográfiája
33. Emődi János – Varga Árpád: Telegdi sírkövek, emléktáblák
34. Jósa Piroska: Ezüstös gépmadarak szárnyán érkezett a halál
35. Dukrét Géza: Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében

